

GLORIAM PRAECEDIT HUMILITAS

(PRZ 15,33)

KSIĘGA PAMIĄTKOWA

DLA KSIĘDZA PROFESORA ANTONIEGO TRONINY

w 70. ROCZNICĘ URODZIN

CZĘSTOCHOWA 2015, s. 637-650

O. ADAM R. SIKORA OFM

(UNIWERSYTET ADAMA MICKIEWICZA)

PRZEKŁAD TEKSTÓW PIĘCIOKSIĘGU NA KASZUBSKI

Historia przekładów tekstów Pisma Świętego na kaszubski odnotowuje w ostatnim dwudziestopięcioleciu znaczne ożywienie. Nigdy dotąd w dziejach kaszubskiej translatoryki biblijnej nie pojawiło się bowiem tyle przekładów tekstów biblijnych. Przyznać jednak należy, że choć Nowy Testament doczekał się tłumaczenia w całości, to dość skromnie prezentuje się na jego tle ilość tekstów Starego Testamentu przetłumaczonego na ten język. Jak dotąd jedynie dwie Księgi ST zostały w całości przełożone na język kaszubski, a mianowicie, chronologicznie rzecz ujmując, Księga Psalmów (1999 r.) i Księga Rodzaju (2015 r.).

Nie istnieje zatem pełny przekład Pięcioksięgu na kaszubski. Podejmowane próby tłumaczenia mniejszych lub większych fragmentów z poszczególnych ksiąg zaowocowało w czterowiekowej historii przekładów tekstów świętych na kaszubski raczej niewielką ilością tekstu. W niniejszym artykule zostaną omówione te przekłady tekstu Pięcioksięgu, które ukazały się do tej pory, ze szczególnym uwzględnieniem ich charakterystyki językowej. Przykładowo zostaną podane fragmenty trzech dotychczasowych tłumaczeń.

Historia przekładów tekstów Pięcioksięgu na kaszubski sięga 1643 r., kiedy to Michał Pontanus¹ w wydany przez siebie *Małym Katechizmie M. Lutra*, którego pełny tytuł brzmi: *In nomine Jesu. Parvus Catechismus D. Martini Lutheri Germanica Vandalicus. Der klenie Catechismus D. Martini Lutheri / Deutsch und Wendisch gegen einander gesetzt / Mit anhang der Sieben Busspsalmen Konig Davids. Mały Catechizm D. Marciná Lutherá Niemiecko-Wandalski ábo Słowięski / to jestá z Niemieckiego języká w Słowięski wystáwion y ná jáwnosc wydan / z Przydatkiem Siedm Psálmów Pokutnych krolá Dawida y inszych Potrzebnych rzeczy: osobliwie Historiy Passiy nášzego Páná Jezusa wedlug Ewangelistá Mattheuszá / y niektórych Piesn duchownych. Drukowány w Gdaińsku przez Jerzego Rhetá / Roku Pánskiego 1643,² przetłumaczył 29 wersetów z trzech ksiąg Pięcioksięgu, a mianowicie z Rdz, Wj i Pwt. Prawie 70 lat później dołączyły do tego dwa wersety z Księgi Liczb (6,25-26), znajdujące się w pierwszym zachowanym lekcjonarzu kaszubskim, nazywanym od miejsca jego znalezienia *Perykopami smółdzińskimi*. Dzieło to było przeznaczone do czytania w czasie nabożeństw i kazań. Datowane jest ono na lata 1699-1701, a ich tłumaczenia dokonali najprawdopodobniej pastory zachodniopomorskich parafii, o których jednak brak bliższych danych.³ Po raz pierwszy zostały one opublikowane przez F. Hinza w Berlinie w 1967 r.⁴*

Zestawienie przetłumaczonych tekstów z Pięcioksięgu w *Katechizmie Pontanusa i Perykopach smółdzińskich* przedstawia się następująco:

¹ Michał Mostnik/Pontanus/ Brüggemann (ur. 1578 lub 1583, zm. 1654) był ewangelickim pastorem w Smółdzinie. Język kaszubski mógł Pontanus w jakimś stopniu znać już w młodości, jednak dobrze opanował go dopiero jako pastor w Smółdzinie, gdzie tym językiem musiał się posługiwać. Jak na ówczesne czasy Pontanus był człowiekiem gruntownie wykształconym. Posiadał rozległą wiedzę filologiczną, oprócz łaciny znał język hebrajski, grecki i syryjski. Poza tym, że rozwinął w Smółdzinie żywą działalność duszpasterską i katechetyczną, wiadomo, iż zajął się także przygotowaniem książki do nauki języka łacińskiego i literatury antycznej (pt. *Astrologia*) oraz innych pozycji drukowanych i rękopiśmiennych. Por. Z. SZULTKA, *Piśmiennictwo polskie i kaszubskie Pomorza Zachodniego od XVI do XIX wieku*, Poznań 1994, s. 25.

² Jedyne, znany egzemplarz tego wydania znajduje się obecnie w Bibliotece Uniwersyteckiej w Gryfii (Greifswald) pod sygnaturą Br 369.

³ Zdaniem F. Lorentza, tłumaczenia większości tekstu *Perykop smółdzińskich* dokonał jeden autor – pastor Jan M. Sporgius. Por. F. LORENTZ, *Zur älteren kaschubischen Literatur*, „Archiv für Slavische Philologie“ XX (1898) s. 557.

⁴ *Die Schmolsiner Perikopen*, F. Hinze (wyd.), Berlin 1967. Jest to przedruk z oryginału znajdującego się w Bibliotece Uniwersytetu w Greifswaldzie.

Księga biblijna	Pontanus (przekład z języka niemieckiego)	Perykopy Smoldzińskie (przekład z języka niemieckiego)	Łączna kolejność wg występowania w Biblii
PIĘCIOKSIĄG			
Rdz	1,27-28.31; 2,18.21-24; 3,16-19		1,27-28.31; 2,18.21-24; 3,16-19
Wj	18,21; 20,5 (2x); 20,3.7-17 (2x)		18,21; 20,3.5.7-17
Lb		6,25-26	6,25-26
Pwt	6,6; 6,6-7; 10,18		6,6-7; 10,18

Dla ilustracji podanych zostaje kilka przykładów tego tłumaczenia:

1. Z PRZEKŁADU M. PONTANUSA

Bog stworzył Człowiekã fobie / na Wyobráżenie swoje / ná Wyobráżenie Boże stworzył go / y stworzył ju Mężã y NiewiaŃtę y przeżegnał ju Bog y rzekł: Bãdzta płodna y mnożita się y nápelnitã Ziemię y podbijta ję pod się / A pánuytã nád Rybãmi w Morzu / y nad ptachy pod Niebem y nad wŃbytkimy Zwierzęty / ktore się ná ziemi ruŃãjã y lãzã. A Bog wizãł / yŃ to wŃbytko co był uczynił / bylo bãrzo dobre (Rdz 1,27-28.31).

Rozmnożę bołofcy twoje kiedy brzeziãna bãdżeŃ / z bołofcã Dżecy twoje porodziŃ / y wolã twoja bãdże poddãna Mężowi twojemu / á on ma byc Pãnem twojim. Gdys uŃluchał głos Zony twoje / y jadł jes ztego drzewã / o ktorym ja tobie przykazał y rzekł: NiemaŃ zniego jesc / przekłętã bãdzy Ziemiã dla ciebie / w pracy znie pożywãc bãdżeŃ przez wŃbytky dni żywotã twojego. OŃt y cyrźnie onã tobie przynieŃe / y Zele ná polu maŃ jesc. W znoju licã twojego bãdżeŃ pożywãc Chlebã twojego / áŃ się w ziemię obrociŃ / zktore wżet jes Bo proch jes y w proch się obrociŃ (Rdz 3,16-19).

JA Pan Bog twoy / jem mocny y pomŃczliwy (w miłosci gorzliwy) Bog / nãwiedzãjãc y karãjãc Grzech Oycow ná dziecãch áŃ do trzecego y czwartego pokolenia / tych ktorzy mnie nie nawidzã: Ale / ktorzy mnie miłujã y moje Przykazãnia trzimizã / tym ja dobrze czyniã áŃ do tyŃãcego pokolenia (Wj 20,5).

Ty Słowa / ktore ja tobie dzifa przykázuję / mają byc ná Sercu twojim á maß je Dziecim twojim ostrzyc / y o nich gadąc siedząc w domu twym / ábo idąc ná drodze (Pwt 6,6-7).

2. Z PRZEKŁADU PERYKOP SMOŁDZIŃSKICH

Pan Bog zegnay y obrony cię Pan Bog roswiec oblicze fwoje nad tobią a będz tobie miłościwy Pan Bog zniesy oblicze swoje nad tobą, y day tobie fwoy wieczny Poxkoy (Lb 6,25-26).

Zarówno tłumaczenia Michała Pontanusa, jak i bliżej nieznanego autora w *Perykopach smoldzińskich*, były przekładami z języka niemieckiego.⁵ Język, w którym zostało napisane dzieło Pontanusa, określony jest na karcie tytułowej *Małego katechizmu* jako *wandalski* albo *słowięski*.⁶ Możliwe, że autor używając tego słowa, chciał pokreślić odrębność tego języka w stosunku do polskiego języka kościelnego. F. Sławski, za podstawę języka Pontanusa uznaje polszczyznę „przetykaną tylko w większym lub mniejszym stopniu kaszubskimi właściwościami głosowymi, fleksyjnymi, słowotwórczymi czy leksykalnymi”.⁷ Niektóre z dialektyzmów obecnych w fonetyce, morfologii czy słownictwie mają szerszy zasięg i obejmują całą Polskę północną.⁸ H. Kamińska określa język *Małego Katechizmu* jako polszczyznę nasyconą kaszubsko-słowińskimi oraz północnopol-

⁵ Por. H. POPOWSKA-TABORSKA, *Uwagi o języku Perykop smoldzińskich*, „Poradnik Językowy” XLVIII (1968) z. 1, s. 34.

⁶ Wyrażenia „wandalski” i „słowięski” są tutaj synonimami, przy czym pierwsze wyrażenie jest łacińskim odpowiednikiem drugiego. Por. W. MAŃCZAK, *Nazwa słowiński*, w: *O pochodzeniu i dialekcie Kaszubów*, red. W. Mańczak, Gdańsk 2002, s. 106-107.

⁷ Por. F. Sławski (rec.), *Nowe wydania dwóch najdawniejszych zabytków kaszubsko-polskich: 1. S. Krofey, Geistliche Lieder D. Martin Luthers und anderer frommer Männer – Duchowne piesnie D. Marcina Luthera y ynßich naboznich mężow. Danzig 1586. Wydanie fotooffsetowe R. Olescha. Böhlau Verlag 1958, Köln – Graz. 2. M. Pontanus, Der kleine Catechißmus D. Martini Lutheri Deutsch vnnnd Wendisch gegen einander gesetzt, mit anhang der Sieben Bußpsalmen König Davids – Mały Catechism D. Marcina Lutherá Niemiecko Wándalski abo Słowięski... Danzig 1643. Wydanie fotooffsetowe R. Olescha. Böhlau Verlag 1958, Köln – Graz, „Rocznik Sławistyczny” XXII (1962/1963) s. 145.*

⁸ Por. H.J. KAMIŃSKA, *Język i sprawa autorstwa przekładu Pasji z 1643 roku*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Rzeszowie”. *Filologia polska* (1990) z. 20/72, s. 129.

skimi dialektyzmami.⁹ Zdaniem F. Lorentza, w dziele Pontanusa chodzi o rzeczywisty język kaszubski, nie zaś o język polski z kaszubskimi dialektyzmami. Wprawdzie na początku swoich badań uważał on, że dzieła uchodzące za najstarsze zabytki kaszubskie w rzeczywistości są polskimi, a kaszubskie są w nich jedynie pojedyncze wyrazy bądź formy,¹⁰ i że językiem przekładów Pontanusa jest „polszczyzna przetykana mniej lub bardziej pomoranzmami (wyrazami i formami pomorskimi)”,¹¹ ostatecznie jednak wyraził opinię, iż ów język stanowi próbę stworzenia kaszubskiego języka literackiego i liturgicznego, podjętą przez ewangelickich duchownych na Pomorzu.¹²

Język *Perykop* określa się jako język ówczesnej, to jest siedemnastowiecznej, polszczyzny literackiej, z większą lub mniejszą domieszką poszczególnych dialektyzmów pomorskich.¹³ Występuje w nim szereg pomorskich form leksykalnych i morfologicznych oraz zjawisk fonetycznych charakterystycznych dla kaszubszczyzny i słowińszczyzny.¹⁴ J. Treder potwierdził opinię J. Zieniukowej, przytaczając jej słowa: „mamy tu do czynienia z początkami procesu, który mógłby doprowadzić do powstania kaszubsko-słowińskiego języka literackiego. Wzięcie za podstawę podlegającego już pewnym normom (także pisany) i mającego tradycję piśmienniczą polskiego języka literackiego i nasylenie go elementami potocznego języka Kaszubów i Słowińców dałoby z czasem nowy literacki język słowiański, gdyby proces ten nie został w zarodku zahamowany przez postępującą na Pomorzu akcję germanizacyjną (J. Zieniukowa)”.¹⁵

⁹ Por. TAMŻE, s. 140.

¹⁰ Por. F. LORENTZ, *Zur älteren kaschubischen Literatur*, s. 556.

¹¹ Por. TENŻE, *Gramatyka pomorska. Z. 1. Wstęp. Źródła. Transkrypcja. Z mapą narzeczy pomorskich (kaszubskich)*, Poznań 1927, s. 45.

¹² Por. TENŻE, *Zarys etnografii kaszubskiej*, w: *Kasubi. Kultura ludowa i język*, red. F. Lorentz – A. Fischer – T. Lehr-Splawiński, Toruń 1934, s. 10; J. TREDER, *Friedrich Lorentz o kaszubszczyźnie literackiej*, w: *Historia kaszubszczyzny literackiej. Studia*, Gdańsk 2005, s. 57.

¹³ Por. J. ZIENIUKOWA (rec.), *Die Schmolsiner Perikopen. Herausgegeben von Friedhelm Hinze. Berlin 1967, Akademie-Verlag, s. XX, 176. Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Veröffentlichungen des Instituts für Slawistik. Herausgegeben von H. H. Bielfeld. Nr 41, „Poradnik Językowy” XLVIII (1968) z. 2, s. 162.*

¹⁴ Por. TAMŻE.

¹⁵ J. TREDER, *Komentarz filologiczno-historyczny*, w: *Biblia kaszubska. Najstarsze kaszubskie teksty biblijne 1586-1850*, Wejherowo 2005, s. 11-12.

3. TŁUMACZENIE E. GOŁĄBKA

Autorem przekładów fragmentów Pięcioksięgu z języka polskiego jest Eugeniusz Gołąbek,¹⁶ który przetłumaczył z języka polskiego całą Księgę Psalmów wydaną przez Oficynę Czec w 1999 r.,¹⁷ a fragmenty jego przekładu Pięcioksięgu znalazły się w *Lekcjonarzu* wydanym staraniem Zarządu Głównego Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego w roku 2007 noszącym tytuł: *To je Słowo Bòżè Czëtania mszalné i spiéwë midzëlekcyjné na niedzele i swiãta we wszët-czych cządach lëturģicznëch rokù na kaszëbsczi przelożił Eugeniusz Gòłąbk.*

Zestawienie przetłumaczonych tekstów z Pięcioksięgu w *Lekcjonarzu* E. Gołąbka przedstawia się następująco:

Księga biblijna	E. GOŁĄBEK (przekład z j polskiego)
PIĘCIOKSIĄG	
Rdz	1,1.26-31a; 2,18-24; 3,9-15.20; 9,8-15; 11,1-9; 12,1-4a; 14,18-20; 15,5-12.17-18; 18,1-10a.20-32; 22,1-2.9-13.15-18
Wj	3,1-8a.13-15; 12,1-8.11-14; 14,15-31; 15,1; 16,2-4.12-15; 17,3-13; 19,1-6a; 20,1-17; 22,20-26; 24,3-8; 32,7-11.13-14; 34,4b-6.8-9
Kpl	13,1-2.45-46; 19,1-2.17-18
Lb	6,22-27; 11,22-29
Pwt	4,1-2.6-8.32-34.39-40; 5,12-15; 6,2-6; 7,6-11; 8,2-3.14b-16a; 11,8.26-28; 18,15-20; 26,4-10; 30,10-14

¹⁶ E. Gołąbek, urodzony 26.08.1949 roku w Osowej, z zawodu jest elektrykiem, z zamiłowania felietonistą i muzykiem. Przekładem tekstów biblijnych E. Gołąbek zajął się w 1979 r. za namową B. Rulewskiego, działacza Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego, chociaż E. Breza wskazuje już na lata sześćdziesiąte XX wieku, jako początek pracy E. Gołąbka nad tłumaczeniem *Ewangelii według św. Mateusza*. W dzieciństwie osłuchiwał się z kaszubszczyzną – okolic Osowej, Wysokiej – w mniej wyrazistej odmianie lokalnej, a potem nauczył się kaszubskiego już jako dojrzały człowiek przez czytanie kaszubskiej literatury pięknej, m.in. zrzeszeńców, od języka których jednak potem częściowo odszedł, zbliżając się do wersji utrwalonej w głośnym onegdaj *Słowniku języka pomorskiego, czyli kaszubskiego* S. Ramuła (1893 r.). Samodzielnie studiował prace kaszubologiczne, a potem sam sporo pisał, zwłaszcza na temat pisowni. W ostatnich latach wydał dwa ważne słowniki: *Słownik normatywny języka kaszubskiego* (2008 r.) i monumentalny *Wielki Słownik języka kaszubskiego* (dotąd ukazały się dwa tomy).

¹⁷ *Knęga Psalmów. Na podstawie Biblii Tysiąclecia (Wyd. IV, 1989) skaszëbil: Eugeniusz Gòłąbek*, Gdańsk 1999.

3.1. Z Księgi Rodzaju:

Pón Bóg rzekł do Abrahama: „Wińdzë z twòji rodny zemi i z domòctwa twòjégò òjca do kraju, jaczi jò cë ùkòzã. Bò ùczëniã z ciebie wiòldzi nòród, bãdã tobie bлогіsławił i twòji miono rozsławiã: stóniesz sã bлогіsławieństwã. Jò mdã bлогіsławił tima, chtërny ciebie bądq bлогіsławilë, a tëch, co mdq ciebie przëklinelë, Jò tëz bądq przëklinòł. Przez ciebie bądq dostòwalë bлогіsławieństwo lëdë całi zemi”. Abraham ùdòł sã w drogã, jak mù Pón rozkòzòł, a z nim sã wëbròł tëz Lot (Rdz 12,1-4a).

3.2. Z Księgi Wyjścia:

Na pùstini całë zgromadzenië sënów Izraela jãło sã bùñtowac procëm Mòjżeszowi i procëm Aaronowi. Sënowie Izraela jima gòdelë: „Niech bë më lepi pòùmiérelë z rãczy Pana w zemi egipszczi, gdzie jesmë sòdelë nad garkama miãsa i jedlë chleba kùli chto chcòł. Wa naju wëprowadzëła na tã pùstiniã, zëbë no całë lëdztwò głòdã ùmòrzëc”. Pón wnenczas rzekł do Mòjżesza: „Hewò Jò wama zesłã chlëb z nieba na sztòłt deszczu. I lud bądze wëchòdzył, a kòzdegò dnia zbiéròł tëli, kùli pòtrzebùje na jeden dzëń. Jò chcã jich tëz wëpróbòwac, czë pùdq za mòjima nòkòzama, czë nié (Wj 16,2-4).

3.3. Z Księgi Kapłańskiej:

Pón rzekł do Mòjżesza: „Mów do całégò zgromadzeniò sënów Izraela i pòwiëdz jima: Bądzta Swiãtima, bò Jò jem Swiãti, Pón, waji Bóg! Nie mdzesz chòwòł w sercu nienawiscë do brata. Bądzesz ùpòminòł blëznëgò, zëbë jes ni miòł gzrëchù. Nie mdzesz szukòł zemstë, nie mdzesz chòwòł gòrzu na sënów twégò lëdu, ale mdzesz miłowòł blëznëgò jak samégò se. Jò jem Pón” (Kpł 19,1-2.17-18).

3.4. Z Księgi Liczb:

Pón przemówił do Mòjżesza tima słowama: Pòwédz Aaronowi i jegò sënóm: tak hewò wa môta blogòsławic sënóm Izraela. Pòwiéta jima tak: „Niech Pón cebie blogòsławi i strzeże. Niech Pón rozjasni swòje òbkiczé nad tobą, niech cã òbdarzi swòja łaską. Niech zwrócy do ce swòji òbkiczé i niech cã òbdarzi pòkòjã”. Tak bądą wzéwelë miona nad sënama Izraela, a jô mdã jima blogòsławił (Lb 6,22-27).

3.5. Z Księgi Powtórzonego Prawa:

I mie Pón òdrzekł: „òni dobrze pòwiedzeli. Jô wzbùdzã jima proroka spòmiedzë jich bracyńów, taczegò jak tẽ, i wložã w jegò gãbã mòje słowa, a òn mdze chcòł slëchac mòjèch słów wëpòwiedzónèch w mòje miono, Jô sòm gò òbsądzã. Ale żelë jaczi prorok òdwòzi sã mówic w mòje miono to, czegò Jô mù nie kòzòł, abò wëstąpi w miono cëzëch bógów, tacji prorok mùszi bëc zabiti” (Pwt 18,18-10).

O języku przekładu biblijnego E. Gołąbka wypowiadało się wielu znawców kaszubszczyzny. K.A. Sroka uważa, że E. Gołąbek wybrał dla swojego tłumaczenia środkowo-wschodnią (wschodniokartuską) kaszubszczyznę, podobną do języka polskiego; czynił to również „poprzez wsłuchiwanie się w żywą mowę i akceptowanie wyrażení wspólnych dla kaszubskiego i polskiego. Język Gołąbka jest więc kaszubszczyzną stosowaną, stąd bardziej zrozumiałą nie tylko dla szerszych kręgów Kaszubów, lecz także dla Polaków”.¹⁸ Zdaniem J. Tredera, cenną cechą przekładu jest konsekwencja tłumacza w realizowaniu własnej koncepcji translacji, „widocznej w trzymaniu się określonych właściwości wymawianiowych („czytelnych” tu w ortografii), słownikowych i syntaktycznych”.¹⁹ Ponadto uczony ten stwierdza, że „tłumacz głę-

¹⁸ K.A. SROKA, *Śladami kaszubskich tłumaczeń Biblii*, w: *Nazwy i dialekty Pomorza dawniej i dziś*, red. J. Treder, Gdańsk 1995, s. 120.

¹⁹ J. TREDER, *Tłumaczenia Biblii na język kaszubski*, w: *Biblia w kulturze. Materiały z sesji zorganizowanej przez Katedrę Filologii Polskiej WSP w Słupsku i Wyższe Seminarium Duchowne w Koszalinie*, red. S. Rzepczyński, Słupsk 1996, s. 280.

boko wczuł się w treści biblijne i również w «atmosferę» języka, jaką oddało jego kaszubskie tłumaczenie dzięki swoistej harmonii między duchem *Biblii* i kaszubszczyzny w ogóle, szczególnie w sferze leksyki i składni. Z kolei E. Breza podkreśla, że w języku przekładu Gołąbka nie zauważa się przesadnego neologizowania i synonimii, „nieliczne neologizmy są trafne, nie ma form sztucznych, wyszukanych i zaskakujących znaczeń wyrazów”.²⁰ Natomiast J. Borzyszkowski zauważa, że autor posłużył się w swojej pracy językiem literackim, który ma najwięcej cech charakterystycznych dla dialektów środkowokaszubskich. „Starał się też wykorzystać bogactwo językowe północy i południa, wszystko to, co jest dziełem wielu pokoleń pisarzy i zbieraczy kaszubskiego słownictwa utrwalonego w słownikach B. Sychty, S. Ramuła, F. Lorentza, A. Labudy, J. Trepczyka i innych”²¹.

4. PRZEKŁADY A. SIKORY

Przekładu fragmentów Księgi Rodzaju A.R. Sikora dokonał z języka hebrajskiego na język kaszubski po raz pierwszy na kaszubską edycję *Verba Sacra*²² w 2014²³ i 2015r.²⁴ *Wówczas wydane zostały one drukiem w okolicznościowych broszurkach w nakładzie ok. 1000 egzemplarzy w każdym roku. Całościowy przekład księgi Rodzaju, noszący po kaszubsku nazwę „Knéga*

²⁰ Por. E. BREZA, *O Nowym Testamencie po kaszubsku. Refleksje na gorąco*, „Pomerania” 12 (1994) s. 31.

²¹ J. BORZYSZKOWSKI (rec.), *Święte Pismiona Nowego Testaméntu skaszebil Eugeniusz Gołąbek, Gdańsk – Pelplin 1993*, ss. 539, PP 10 (1996) s. 106.

²² *Verba Sacra* to projekt interdyscyplinarny artystyczno-naukowo-religijny, którego pomysłodawcą jest poznański reżyser Przemysław Basiński. Jest on poświęcony tradycji słowa w kulturze duchowej narodu polskiego ze szczególnym uwzględnieniem dziedzictwa europejskiego. Realizację rozpoczęto w styczniu 2000 r. w formie cyklu dwunastu prezentacji tekstów biblijnych. Od początku spotkał się z bardzo szerokim oddźwiękiem społecznym i został uznany za jedno z najbardziej spektakularnych wydarzeń Wielkiego Jubileuszu. Po pierwszej edycji tekstów Biblii po kaszubsku w grudniu 2003 r. w Poznaniu, rokrocznie w kolegiacie wejherowskiej teksty Pisma Świętego czyta Danuta Stenka.

²³ W 2014 r. były to teksty Rdz 1,1-31; 2,1-25; 3,1-24; 4,1-16; 6,9-22; 7,11-12.19-24; 8,1-22; 11,1-9; 12,1-9; 13,5-18; 15,1-18; 18,1-15; 21,1-13; 22,1-19; 25,1.7-10.

²⁴ W 2015 r. były to teksty Rdz 37,2-4.12-14.17-28; 39,1-4.7-8.10-20; 41,1-42.53-57; 42,1-15.18-29.36-38; 43,2.8-23.26-31; 44,1-34; 45,1-18.25-28; 46,1-7.26-30; 47,7-11.

Zôczątków” został wydany staraniem Zarządu Głównego Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego w kwietniu 2015 r. Przetłumaczone i przygotowane do druku są już fragmenty z Księgi Wyjścia na edycję Verba Sacra – Biblia kaszubska w 2016 r. Jest to również przekład z języka hebrajskiego.

Księga biblijna	A.R. Sikora (przekład z j. hebrajskiego)
PIĘCIOKSIĄG	
Rdz	Całość
Wj	1,5-10.13-17; 2,1-10; 2,23-23; 3,1-20; 11,10; 12,1-25.29-41; 14,5-31; 15,1-19; 16,1-15.31-35; 19,1-6a; 20,1-19; 24,15-18; 32,1-14; 33,1-3

Oto kilka przykładów tłumaczenia z hebrajskiego na kaszubski, najpierw z Księgi Rodzaju, a następnie z Księgi Wyjścia:

Na zôczątkù Bóg stwòrził niebò i zemiã. A zemia bëła bezsztòłną pùstoską. I cemk bëł nad òtchlanią, a dëch Bòga ùnòszòł sã nad wòdama. I rzekł Bóg: „Niech bãdże wid!” I stòł sã wid. I ùdrzòł Bóg, że wid bëł dobri. Tej rozdzielił Bóg wid òd cemkù. I Bóg dòł miono widowi – dzén, a cemkòwi – noc. I bëł wieczór i pòrénk – dzén pierszi (Rdz 1,1-5).

I rzekł Bóg: „Ùczënmë człowieka na Naji òbròz i szlachùjący za Nama. Niech panëje nad mòrsczima rëbama, nad ptòszëzną nieba, nad bëdlã, nad całą zemią i nad plazama, jaczé czorgają sã pò zemi!”² I stwòrził Bóg człowieka na swòj òbròz, na òbròz Bòga gò stwòrził. Jakno chłopa i bialkã jich stwòrził (Rdz 1,26-27).

BÓG rzekł do Óbrama: „Wińdzë z twòji zemi, òd twòjich krewnëch i z dodomù twòjégò òjca, do zemi, jaką Jò cë ùkòzã. Jò ùczëniã ciebie wiòldzim nôrodã, bãdã ce bлогіòsławił i ùczëniã wiòldzim twòje miono, i tã bãdziesz bлогіòsławieństwã. Jò bãdã bлогіòsławił tima, co ciebie bãdã bлогіòsławilë a tëch Jò przeklnã, co ciebie bãdã przeklënac. A w tobie bãdã bлогіòsławioné wszëtczé familie zemi (Rdz 12,1-3).

Pò tëch wëdarzeniach Bóg wëstawił Abrahama na próbã i zawòlòł do niego: „Abrahamie!” Òn òdpòwiedzòł: „Hewò, jò”. I rzekł: „Wez le swòjégò sëna, swòjégò jedinczégò, chtërnégò miłujesz, Izaaka, i biòj do zemi Mòria i tam zložë gò w òfiarze na jedny z gór, jaką cë pòkòzã” (Rdz 22,1-2).

Jakùb mieszkł w zemi, gdzie przëbiwól jegò òjc, to je w Kanaanie. Hewò są dzeje pòtómków Jakùba. Józef jakno sétmënòscelatny młodzënc razã ze swòjima bracama, sënama bialk jegò òjca Bilhë i Zylpë, pòsól òwce. Òn doniół òjcu, że sã lëchò gòdò ò jegò sënach. Izrael miłowól Józefa nôbarzi ze wszëtczych swòjich sënów, bò òn sã ùrodzył w jegò staroscë. Òn jemù sprawił dludzi kléd z rãkòwama. Ale czej bracó [Józefa] widzelë, że jich òjc kòchò gò nôbarzi z nich wszëtczych, tak gò znienawidzëlë, że nie rozmielë z nim drëszo gadac (Rdz 37,1-4).

Wszëtczych pòtómków Jakùba [chtërni z nim przëszlë do Egiptu] bëło sétmëdzesãt lëdzy. A Józef ju bël w Egipce. ⁶Pòtamù Józef ùmarł i wszëtcë jegò braca i calé no pòkòlenié. A sënowie Izraela baro sã mnożële, rozwiëlële, robile sã mòcny coròz barz i barzi, tak że calé kraj sã nima napelnil. I nastòł w Egipce nowi król, chtëri nie znól Józefa. Òn rzekł do swòjigò lëdu: „Hewò lud sënów Izraela je lëcniësz i mòcniësz òd nas. ¹⁰Pòstãpma tej z nim rozëmno, żebë sã nie rozwiëlël, bò czej bë przëszło do wòjnë, to bë sã mògl sparlãczëc z najima wrogama i biòtkòwac procëm nam, żebë wiñc z negò kraju” (Wj 1,5-10).

Mòjżesz pasal karnò òwców swòjigò starka, Jetry, kapłóna Madianitów. Jednégò razu pòprowadzył òwcë przez pùstiniã i doszedł do Bòzi górë Horeb. Tej ùkòzól mù sã Aniól PANA w płomiñu ògnia, z westrzódka cierzù. Mòjżesz widzól, jak cierz sã poli w ògniù, ale sã nie spòlól. Tej Mòjżesz pòmëslól: „Pòdeñdã blëzi, żebë sã przezdrzëc nej cudowné dzëwòscë. Czemù nen cierz sã nie spòlò?” Czej PAN ùdrzól, że Mòjżesz pòdchodò, żebë zobaczëc, zawòlól Bóg do niego z westrzódka cierzù: „Mòjżesz, Mòjżesz!” A òn òdrzekł: „Hewò jò”. I rzekł [Bóg]: „Nie zblëzi sã tu! Zsygnij sandalë ze swòjich nogów, bò mòł, na jaczim stoisz je zemiã swiãtã” (Wj 3,1-5).

W trzecym miesãcu pò wiñdzenim sënów Izraela z Egiptu przëszlë na pùstiniã Synaj i na pùstini załòżëlë lódzer. Izrael mieszkł tam naprocëm górë. Pòtamù Mòjżesz wstãpil do Bòga, a PAN zawòlól na niego z górë i rzekł: „Tak të rzeczesz domòctwù Jakùba i to ògłosysz sënóm Izraela: „Wa widzelë, co Jò zrobił Egiptowi, jak Jò waju niół na òrzłowëch skrzidłach i przëprowadzył waju do Mie. A terò, żelë wa bãdzeta bòczno slëcha mòjégò głosu i strzegła

mòjigò przëmierzò, wa bãdzeta mòją òsoblëwą włòsnością midzë wszëtczima nòrodama, bò do Mie nôleżi całò zemia. I wa bãdzeta dlò Mie królestwã kapłanów i lëdã swiãtim” (Wj 19,1-6).

J. Treder tak pisze w tekście zatytułowanym „O języku kaszubskim *Knédzi Zòczątków* w przekładzie o. prof. dra hab. Adama R. Sikory OFM”, zamieszczonym na końcu wydania Księgi Rodzaju po kaszubsku: „Tłumacz stara się tłumaczyć dosłownie, filologicznie dokładnie, rezygnując z językowego eksperymentu. Udanie naśladuje ogólny klimat języka oryginału i również najczęściej wiernie odwzorowuje osobliwe połączenia wyrazowe i strukturę syntaktyczną języka oryginału, m.in. z dominacją parataksy i innych okresów składniowych, tak o łączności bezspójnikowej jak i sygnalizowanych powtarzającymi się spójnikami, pierwotnymi, jak np. *a, i*. Nie jest przy tym dziełem zwykłego przypadku, że Kaszubi w domu mówią ogólnie podobnie”.²⁵ J. Treder już wcześniej stwierdził, że język kaszubski przekładów A.R. Sikory zasadniczo widzieć należy w nurcie literackiej kaszubszczyzny, który posiada dłuższą, sięgającą nawet XVI w. tradycję, nawiązującą do języka polskiego.²⁶

Jest to przekład filologiczny, aprobujący aktualnie stanowione normy językowe i wyzyskujący zarazem istotne właściwości kaszubszczyzny domowej. Dokonany został we współczesnym kaszubskim języku literackim, jednak z nawiązaniem do najstarszych kaszubskich religijnych przekładów, opartych na wzorcu polskim.

PODSUMOWANIE

Z powyższych zestawień wynika, że spośród Ksiąg Pięcioksięgu tylko Księga Rodzaju doczekała się pełnego przekładu na język kaszubski. Niemniej, ze wszystkich pozostałych Ksiąg istnieją również tłumaczenia mniejszej lub większej ilości tekstu. Pod względem ilości materiału po Rdz, najwię-

²⁵ *Knéga Zòczątków*, Gduńsk 2015, s. 122.

²⁶ Por. J. Treder, *Frazeologia w kaszubskich translacjach Ewangelii*, w: *De lingua et litteris: Studia in honorem Casimiri Andreae Sroka*, red. D. Stamulewicz – R. Kalisz – W. Kürschner – C. Klaus, Gdańsk 2005, s. 487.

cej tekstów przełożono odpowiednio z Księgi Wyjścia, Księgi Powtórzonego Prawa, Księgi Liczb i Księgi Kapłańskiej. Największa część tekstu Pięcioksięgu została przetłumaczona z języka hebrajskiego (A. R. Sikora), następnie z języka polskiego (E. Gołąbek), a najmniej z języka niemieckiego (M. Pontanus). Wszystkie wymienione wyżej przekłady ukazały się drukiem, przy czym jedno z nich należy do tzw. przekładów dawnych (Pontanus, 1643), a dwa pozostałe są współczesne (Gołąbek, 2007; Sikora, 2015). Najstarsze tłumaczenie jest protestanckie, dwa współczesne – katolickie.

Pełną statystykę dotychczasowych (2015 r.) tłumaczeń tekstów Pięcioksięgu na kaszubski ilustruje poniższa tabela:

Księga biblijna	Wersety przetłumaczone na kaszubski
<i>PIĘCIOKSIĄG</i>	
Rdz	Całość
Wj	1,5-10.13-17; 2,1-10; 2,23-23; 3,1-20; 11,10; 12,1-25.29-41; 14,5-31; 15,1-19; 16,1-15.31-35; 17,3-13; 18,21; 19,1-6a; 20,1-19; 22,20-26; 24,3-8.15-18; 32,1-14; 33,1-3; 34,4b-6.8-9
Kpl	13,1-2.45-46; 19,1-2.17-18
Lb	6,22-27; 11,22-29
Pwt	4,1-2.6-8. 32-34.39-40; 5,12-15; 6,2-7; 7,6-11; 8,2-3.14b-16a; 10,18; 11,18.26-28; 18,15-20; 26,4-10; 30,10-14

~

**TRANSLATION OF THE PENTATEUCH BOOKS
INTO THE KASHUBIAN LANGUAGE
(summary)**

Of all the Pentateuch Books, it is only the Book of Genesis that has been completely translated into the Kashubian language. However, there are also translations of more or less excerpts of the remaining Books. When it comes to the quantity of material, the greatest number of translated texts after Genesis are from the Books of Exo-

dus, Deuteronomy, Numbers and Leviticus in that order. The greatest part of the Pentateuch text has been translated from Hebrew (A.R. Sikora), next from Polish (E. Gołąbek), and the least from German (M. Pontanus). All the above mentioned translations appear in print, one of them belonging to the so called old translations (Pontanus, 1643), while the two others to modern ones (Gołąbek, 2007; Sikora 2015). The oldest translation is Protestant, and the two modern are Catholic. This article includes a short description of the translations with emphasis on their language layout, as well as example passages of translations made by their three translators so far.

Słowa kluczowe: przekłady, język kaszubski, Pięcioksiąg, Biblia.

Keywords: translation, Kashubian language, Pentateuch, Bible.

Bibliografia:

- SZULTKA Z., *Piśmiennictwo polskie i kaszubskie Pomorza Zachodniego od XVI do XIX wieku*, Poznań 1994.
- SROKA K.A., *Śladami kaszubskich tłumaczeń Biblii*, w: *Nazwy i dialekty Pomorza dawniej i dziś*, red. J. Treder, Gdańsk 1995, s. 101-127.
- TREDER J., *Tłumaczenia Biblii na język kaszubski*, w: *Biblia w kulturze. Materiały z sesji zorganizowanej przez Katedrę Filologii Polskiej WSP w Słupsku i Wyższe Seminarium Duchowne w Koszalinie*, red. S. Rzepczyński, Słupsk 1996, s. 273-293.
- TREDER J., *Frazeologia w kaszubskich translacjach Ewangelii*, w: *De lingua et litteris: Studia in honorem Casimiri Andreae Sroka*, red. D. Stamulewicz – R. Kalisz – W. Kürschner – C. Klaus, Gdańsk 2005, s. 483-488.
- *Knéga Zôczątków*, (z hebrajszczégò jãzëka na kaszëbsczi przeloził ò. Adam Ryszard Sikora OFM), Gduńsk 2015.